

§ 4. Першыя крокі чалавека сучаснага віду

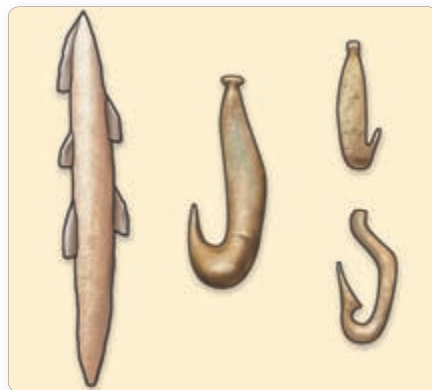
?! 1. Як называліся найстаражытнейшыя калектывы людзей? 2. Якое значэнне ў жыцці людзей мелі авалоданне маўленнем і ўменне здабываць агонь?

Каля 100 тысяч гадоў назад паўночная частка Еўропы, Азіі і Амерыкі пакрылася ледавіком — вялізнай, шматметровай тоўшчай лёду. Цеплалюбівыя жывёлы загінулі або пайшлі далёка на поўдзень. Але чалавек выжыў, таму што да гэтага часу ён авалодаў агнём, навучыўся шыць адзенне і будаваць жыллё.

1. З'яўленне чалавека разумнага. Больш за 40 тыс. гадоў назад у Еўропе з'явіўся новы від людзей. Некаторы час яны жылі адначасова з неандэртальцамі. Новы від людзей вучоныя назвалі *чалавекам разумным*. Яго называюць таксама *краманьёнскім чалавекам* па назве пячоры Кра-Маньён у Францыі, у якой упершыню былі знойдзены рэшткі гэтага чалавека. Усе сучасныя людзі з'яўляюцца нашчадкамі краманьёнцаў.

Па знешнім выглядзе чалавек разумны быў вельмі падобны да сваіх нашчадкаў — сучасных нам людзей. Аб'ём мозга ў чалавека разумнага быў у два разы большы, чым у чалавека ўмелага. Ростам ён быў вышэйшы. У яго была прамая постаць. Краманьёнцы валодалі звязным маўленнем. Радзімай чалавека разумнага лічыцца Афрыка.

Са з'яўленнем чалавека разумнага хутчэй, чым раней, удасканалваліся прылады працы. Людзі навучыліся рабіць шылы, якія выкарыстоўвалі пры вырабе адзення, выточвалі рыбалоўныя кручкі

▲ Гарпун і кручкі з косці

▲ Загоннае паляванне

Складзіце апавяданне паводле малюнка. Што адбывалася да палявання і пасля яго?

і гарпуны. Удасканалілі краманьёнцы і спосабы палявання. З дапамогай агню яны заганялі буйных і цяжкіх жывёл — аленяў, мамантаў, шарсцістых насарогаў, пачорных мядзведзяў і іншых жывёл — у ямы-пасткі ці ў балота, яр.

Знойдзены пахаванні чалавека разумнага. У іх разам са шкілетами людзей захаваліся каменныя рубілы і нажы для завострывання дрэва і рэзання мяса, некаторыя іншыя прылады.

2. Жыллё першабытных людзей. Людзі каменнага веку аддавалі перавагу рассяленню на роўнай мясцовасці паблізу ад крыніц вады. Тут яны будавалі *паўзямлянкі* або *зямлянкі*, г. зн. жыллё з цвёрдым, часта купалападобным каркасам, паглыбленае ў зямлю. У цёплую пару года найбольш частым жыллём быў *шалаш*. У перыяды рэзкага пахаладання людзі сыходзілі ў *пячоры*. Тут яны будавалі лёгкія сховішчы і шалашы. Звычайна першабытныя людзі не карысталіся ўсёй пячорай, а з дапамогай перагародак стваралі сабе асабістае жыллё. Удалося ўстанавіць, што жыллё краманьёнцаў мела ачагі і ямы-сховішчы.

с. 20–22

Чалавек разумны аказаўся найбольш прыстасаваным да навакольнай прыроды. Ён навучыўся не толькі выжываць у ёй, але і выкарыстоўваць у сваіх мэтах. З цягам часу чалавек разумны здолеў адусюль выцесніць сваіх папярэднікаў і рассяліцца па планеце.

3. Родавая абшчына. Краманьёнцы жылі *родавымі абшчынамі*. У адрозненне ад першабытнага статка родавая абшчына — больш устойлівы калектыў. Усе людзі, якія яе складалі, былі блізкімі і далёкімі сваякамі — *родзічамі*. Яны лічылі, што паходзяць ад аднаго продка — чалавека, жывёлы або расліны. Таму род насіў імя свайго першапродка — арла, мядзведзя, маманта і г. д.

Мужчыны разам палявалі, лавілі рыбу, выраблялі зброю і прылады працы. Вучоныя-археолагі налічылі ў краманьёнцаў больш за сто відаў каменных прылад.

Жанчыны займаліся збіральніцтвам, шылі адзенне са шкур, гатавалі ежу, гадавалі дзяцей. Жанчына-маці карысталася вялікай павагай. Старажытныя людзі лічылі жанчыну прамаці і захавальніцай хатняга ачага.

У кожным родзе налічвалася па некалькі дзясяткаў чалавек. Агульнымі ў іх былі жыллё, запасы ежы і хатні ачаг. Абшчына кіравалася адным з членаў роду — *правадыром (старэйшынам)*. Гэта быў самы вопытны і паважаны родзіч, які добра ведаў звычкі жывёл, уласцівасці раслін і правілы паводзін, што дапамагалі выжыць у тых умовах. Старэйшына сачыў за справядлівым размеркаваннем прадуктаў, адзення і месцаў у жыллі.

▲ Рэканструкцыя жылля краманьёнцаў

▲ Рэканструкцыя знешняга выгляду дзяўчынкі і хлопчыка краманьёнцаў

Выхаванне дзяцей у родавай абшчыне было суровым. Дзеці павінны былі ведаць звычаі роду і дапамагаць дарослым. Калі хлопчыкі падрасталі, яны праходзілі праз спецыяльныя выпрабаванні. Самым складаным і цяжкім было маўчаць пад градам удараў або правесці аднаму некалькі дзён і начэй у глухім лесе. І толькі той, хто вытрымліваў гэтыя выпрабаванні, становіўся раўнапраўным мужчынам роду.

Дзяўчынкі таксама праходзілі праз выпрабаванні, праўда, не настолькі суровыя. Вопытныя жанчыны вучылі вядзенню хатняй гаспадаркі і правілам паводзін у калектыве.

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

◆ 40 тыс. гадоў назад у Еўропе з'явіўся краманьёнец — чалавек сучаснага віду. ◆ Род, або родавая абшчына, — гэта група сваякоў, якія вядуць паходжанне ад агульнага продка, носяць агульнае родавае імя і разам карыстаюцца вынікамі сваёй працы. ◆ Толькі разам і дзякуючы сумеснай працы людзі маглі выжыць ва ўмовах халоднага і суровага клімату.

1. Калі з'явіўся чалавек разумны? Чым ён адрозніваўся ад чалавека ўмелага? 2. Што ўяўляла сабой жыллё старажытных людзей? Якія матэрыялы для будаўніцтва выкарыстоўваліся? 3. Што дапамагло чалавеку разумнаму выцесніць сваіх папярэднікаў і рассяліцца па планеце? 4. З дапамогай настаўніка складзіце схему «Прыметы родавай абшчыны». Якія прыметы адлюстроўвае слова «родавая», а якія — слова «абшчына»?